یادداشت

توقف «پروژه آزادی هرمز»

وقتی واژه‌ها، قدرت و حقوق به هم گره می‌خورند

محمدمقصود
پژوهشگرحقوقی

در حقوق بین‌الملل، واژه‌ها هرگز صرفا ابزار توصیف نیستند؛ آنها بخشی از خودِ واقعیت‌اند. وقتی دونالد ترامپ از «Project Freedom» به‌عنوان یک اقدام «بشردوستانه» یاد می‌کند، در حال انتخاب روایتی است که قرار است معنا و قضاوت ما را شکل دهد، نه‌فقط توضیح یک اقدام، بلکه تعریف آن. اما در پسِ این روایت، لایه‌ای کمتر دیده‌شده نیز وجود دارد: لایه حقوقی. تنگه هرمز، این گذرگاه باریک اما تعیین‌کننده، روزانه محل عبور نزدیک به یک‌پنجم نفت جهان است. در حقوق بین‌الملل دریاها، چنین گذرگاه‌هایی مشمول اصل «عبور ترانزیتی» هستند؛ اصلی که در کنوانسیون ۱۹۸۲ حقوق دریاها تثبیت شده است. بر اساس این چارچوب، کشتی‌ها حق دارند بدون مانع از تنگه‌های بین‌المللی عبور کنند و دولت‌های ساحلی نیز حق ندارند این عبور را به‌طور خودسرانه محدود یا تعلیق کنند. با این حال، نکته‌ای مهم کمتر مورد توجه قرار می‌گیرد: ایالات متحده هنوز به کنوانسیون حقوق دریاها نپیوسته است، هرچند بخش عمده‌ای از مقررات آن ازجمله رژیم عبور ترانزیتی را به‌عنوان حقوق بین‌الملل عرفی می‌پذیرد. این وضعیت نوعی دوگانگی ایجاد می‌کند؛ استناد فعال به چارچوبی که به‌طور رسمی عضو آن نیستی، اما در عمل برای تثبیت آزادی کشتیرانی از آن بهره می‌بری. همین دوگانگی، بُعد قدرت‌محور تفسیر قواعد را برجسته‌تر می‌کند.

درخصوص تنگه هرمز، اختلافی تفسیری نیز وجود دارد: تفاوت میان «عبور بی‌ضرر» و «عبور ترانزیتی». عبور بی‌ضرر به دولت ساحلی اجازه می‌دهد در برخی شرایط نظارت یا محدودیت‌هایی اعمال کند، اما عبور ترانزیتی حقی گسترده‌تر، تعلیق‌ناپذیر و دارای آزادی بیشتر برای کشتی‌ها و هواپیماهاست. برخی دولت‌های ساحلی به‌ویژه در خلیج فارس، تفسیری محدودتر و نزدیک‌تر به عبور بی‌ضرر ارائه می‌کنند، در حالی که قدرت‌های فرامنطقه‌ای بر شمول کامل عبور ترانزیتی اصرار دارند. این تفاوت تفسیر، بستر بسیاری از تنش‌های عملی در این آبراه است. از این منظر، هر اقدامی برای «حفاظت از آزادی کشتیرانی» می‌تواند ظاهرا در راستای همین اصول حقوقی باشد. اما مسئله از جایی پیچیده می‌شود که این حفاظت، با حضور نظامی یک‌جانبه یا ائتلافی گره می‌خورد. آیا چنین حضوری اجرای حقوق بین‌الملل است یا تفسیری قدرت‌محور از آن؟ «بشردوستانه» نامیدن این پروژه، در اینجا کارکردی دوگانه پیدا می‌کند؛ از یک سو، آن را به مفاهیمی مانند امنیت انسانی و ثبات اقتصادی جهانی پیوند می‌زند و از سوی دیگر، می‌تواند راهی برای کاهش حساسیت‌های حقوقی باشد؛ زیرا اقدامات بشردوستانه در برخی موارد، انعطاف بیشتری در تفسیر قواعد ایجاد می‌کنند. با این حال، در حقوق بین‌الملل، استفاده از نیروی نظامی، حتی با اهداف اعلامی انسانی، نیازمند مبنای مشخصی است: یا دفاع مشروع یا مجوز صریح شورای امنیت. اینجاست که شکاف اصلی آشکار می‌شود. پروژه با زبان انسانی توصیف می‌شود، اما ابزارهای فشار، ازجمله محدودیت‌های اقتصادی و اشکال مختلف محاصره همچنان ادامه دارند. از منظر حقوقی، محاصره مفهومی حساس و مناقشه‌برانگیز است و می‌تواند با اصل آزادی کشتیرانی در تعارض قرار گیرد، مگر در چارچوب یک درگیری مسلحانه و با رعایت قواعد خاص حقوق مخاصمات دریایی. توقف موقت پروژه نیز در این چارچوب معنایی فراتر از یک تصمیم سیاسی دارد. این اقدام می‌تواند تلاشی برای کاهش ریسک نقض آشکار قواعد حقوقی باشد؛ نوعی عقب‌نشینی حساب‌شده برای جلوگیری از تشدید اختلافات حقوقی در کنار تنش‌های سیاسی. هم‌زمان، ادامه ابزارهای فشار نشان می‌دهد که این توقف، تغییر مسیر نیست، بلکه تنظیم سرعت است. در سطحی کلان‌تر، مسئله به خطر «بدعت‌گذاری» نیز بازمی‌گردد. اگر تفسیر موسع از مفهوم «حفاظت» به‌عنوان مبنایی برای حضور نظامی در تنگه‌های راهبردی تثبیت شود، این الگو می‌تواند در مناطق دیگر نیز تکرار شود؛ از دریای جنوبی چین گرفته تا مسیرهای قطبی شمال. در چنین شرایطی، آنچه امروز «تضمین آزادی کشتیرانی» خوانده می‌شود، ممکن است فردا به ابزاری برای رقابت قدرت‌های بزرگ در پوشش حقوقی تبدیل شود. نقش سایر بازیگران نیز در این میان اهمیت دارد. کشورهایی که به ثبات مسیرهای انرژی وابسته‌اند، نه‌تنها نگران پیامدهای اقتصادی، بلکه حساس به پیامدهای حقوقی اقدامات یک‌جانبه هستند؛ زیرا هرگونه تفسیر گسترده از مفهوم «حفاظت» می‌تواند به رویه‌ای تبدیل شود که بعدا توسط دیگر قدرت‌ها نیز مورد استفاده قرار گیرد. در نهایت، آنچه در قالب «بشردوستی» عرضه می‌شود، در تقاطع سه حوزه قرار می‌گیرد: قدرت، روایت و حقوق. این اقدام را نه می‌توان صرفا یک مأموریت انسانی دانست، نه تنها یک نمایش قدرت؛ باید آن را تلاشی برای بازتعریف مرزهای مشروعیت در حقوق بین‌الملل دید. و شاید واقعیت نهایی همین باشد: در جهانی که قواعد و قدرت در هم تنیده‌اند، این نه‌فقط واژه‌ها، بلکه تفسیر آنها در سایه قدرت است که تعیین می‌کند چه چیزی «قانونی» است و چه چیزی صرفا «مشروع‌نمایی».

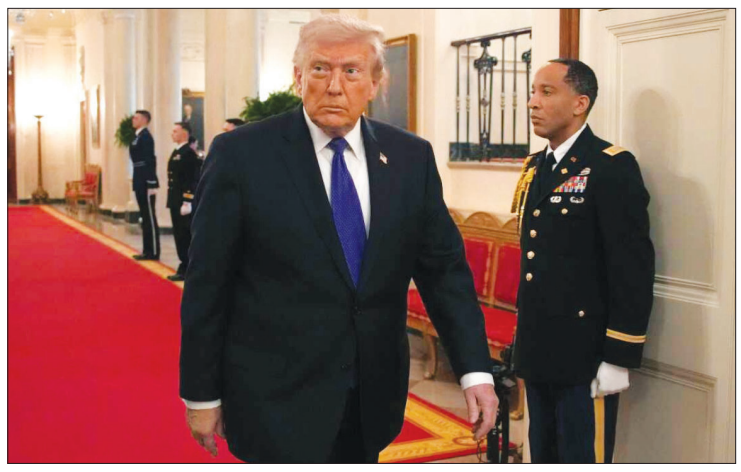

نگاهی به چهره جدید پوپولیسم در آمریکا

انتقام ترامپ از نخبگان

مهسا مژدهی: نخبگان فاسد سیاست آمریکا را اشغال کرده‌اند؛ این ایده اصلی است که دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور ایالات متحده، در هر دو دوره از ریاست‌جمهوری خود به آن پایبند است. در ۱۷ ژوئن ۲۰۱۷، دونالد ترامپ به مشاور حقوقی کاخ سفید، دان مک‌گان، دستور داد تا رابرت مولر، بازرس ویژه را اخراج کند. اما مک‌گان به‌جای پیروی از این دستور، وسایلش را جمع و نامه استعفایش را آماده کرد و به رئیس دفتر کاخ سفید گفت که رئیس‌جمهور از او خواسته کارهای دیوانه‌وار انجام دهد.

جنگی بی‌پایان علیه حرفه‌ای‌ها

اگر بخواهیم سال‌های کاری دونالد ترامپ، رئیس‌جمهور ایالات متحده را به دقت بررسی و توصیف کنیم، می‌توان گفت او در جنگی بی‌وقفه و مداوم علیه متخصصان و حرفه‌ای‌گری به سر می‌برد. ترامپ و اطرافیانش بارها متخصصان، چه در داخل دولت و چه خارج از آن را تهدید کرده، آنها را دور زده یا تحقیر کرده‌اند. خود رئیس‌جمهور نیروهای مجری قانون را به خیانت متهم کرده، دانشمندان را از روند سیاست‌گذاری کنار گذاشته، فرماندهان ارشد نظامی را احمق و بچه خوانده و حتی ادعا کرده که کارشناسان هواشناسی علیه او توطئه می‌کنند. اخلاق حاکم بر سیاست آمریکا امروز علیه نخبگان و حرفه‌ای‌هاست. رئیس‌جمهور خودش قانون را تعریف می‌کند. به باور او، صداقت تنها به معنای وفاداری است. اگر فردی حرفه‌ای به او بگوید که در نظراتش درخصوص علم و دانش و پزشکی اشتباه می‌کند، ترامپ قطع به یقین خشمگین خواهد شد و حرفش را نخواهد پذیرفت. از سوی دیگر سیاست‌مداران قدیمی، همه کسانی که مانند ترامپ ناگهان از جعبه جادو بیرون نیامده‌اند، راهی مشخص را طی کرده‌اند. آنها به‌تدریج در ساختار حزب بالا می‌رفتند و سیاست را نوعی حرفه می‌دانستند و معمولا نگاه بلندمدت و بلندپروازانه داشتند و پس از طی مراحلی طولانی، در جایگاهی مطلوب قرار می‌گرفتند. این شیوه از سوی سیاست‌مداران آماتور در قرن جدید مورد حمله قرار گرفت. برای مقابله با این وضعیت، همین حالا هم زمان زیادی گذشته است. با گسترش هوش مصنوعی، امپراتوری رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی بازگشت به دوران گذشته بسیار دشوار است. امروزه سیاست‌مدارانی مانند ترامپ در حال افزایش هستند و هرچند در گوشه گوشه اروپا تلاش‌هایی برای مقابله با آنها صورت می‌گیرد، اما رقابت بسیار دشوار است.

نخبگان جدید

منتقدان دونالد ترامپ معتقدند او در دور دوم ریاست‌جمهوری خود، لاجرم به سراغ نخبگان رفته است، اما این نوع از طبقه نخبه سیاسی با آنچه آمریکایی‌ها به آن عادت داشتند، متفاوت است. در حقیقت طبقه جدید که خود را در قالب مردان کت‌وشلوارپوش با وسواس مرتب‌شده و خانواده‌های بزرگ به نمایش می‌گذارند، دغدغه‌های متفاوتی از پیشینیان خود دارند. مفاهیمی همچون عدالت و پایبندی به حقیقت که پس از جنگ دوم جهانی در غرب مورد ستایش قرار می‌گرفتند، در نگاه این گروه، دست‌وپاگیر و بیهوده به‌نظر می‌آیند. از سال ۱۹۴۵ به این سو، نوعی توافق نانوشته درباره نخبگی دموکرات وجود داشت و حتی رؤسای جمهور جمهوری‌خواه ایالات متحده به آن تکیه داشتند. این نوع سیاست‌ورزی بر دو امر احترام به نتایج انتخابات آزاد و رقابتی و استقلال نسبی نهادهای سیاسی استوار بود. در انتخابات سال ۲۰۱۶ وقتی دوقطبی‌های سیاسی در ایالات متحده به اوج خود رسید، گفتمان ضد نخبگان هم تشدید شد. انتخاب مجدد ترامپ همراه با افزایش خصومت سیاسی و ورود مستقیم غول‌های فناوری به عرصه سیاست، به‌ویژه در جناح جمهوری‌خواه، انکار نخبگی دموکراتیک را بیش از پیش تقویت کرد. آرجون آپدورای، انسان‌شناس هندی-آمریکایی، معتقد است پوپولیسم معاصر امری است که از بالا شکل می‌گیرد. به گفته او، اگر قرن بیستم عصر شورش توده‌ها بود، قرن بیست‌ویکم با شورش نخبگان در تاریخ شناخته خواهد شد. این استاد دانشگاه شیکاگو معتقد است موفقیت پوپولیسم ترامپی، به‌ظاهر شورش مردم عادی علیه نخبگان است، اما در باطن بر این واقعیت که پس از پیروزی ترامپ، یک نخبه جدید جایگزین نخبه دموکرات منفور شده است، پرده می‌کشد. گروه تازه نخبگان ابایی از پاشیدن خاک بر چشمان نخبه‌های پیشین ندارند. آنها نه‌تنها با دموکرات‌ها و ارزش‌هایشان به دشمنی برمی‌خیزند، بلکه جمهوری‌خواهان میانه‌رو را هم پس زده و بازی نمی‌دهند. روش آنها بی‌اعتبارکردن ارزش‌هایی مانند لیبرالیسم و ووک‌گرایی است. در نتیجه، این پوپولیسم از بالا نوعی پیکربندی جدید از نخبگان ایجاد می‌کند که اثر خود را بر دموکراسی آمریکا خواهد گذاشت.

نفرتی آشکار

نهادهای حاکمیتی در ایالات متحده آمریکا از دونالد ترامپ بیزارند و به همان اندازه، ترامپ، اطرافیانش و رأی‌دهندگان به او از نهادها نفرت دارند. در چنین شرایطی در میان نخبگان سیاسی دو سوی آتلانتیک، محبوبیت پایدار ترامپ همچنان یکی از معماهای بزرگ سیاسی زمانه ماست. محافظه‌کاران می‌گویند نخبگان سیاسی از ترامپ متنفرند چراکه او منافع، دستورکارها، امتیازها و جاه‌طلبی‌هایشان را تهدید کرده و قدرت را از چنگالشان درمی‌آورد. حزب جمهوری‌خواه مدت‌هاست که در این نقش فرو رفته، اما هرگز تا پیش از ترامپ این‌گونه شمشیر را برای نخبگان از رو نبسته است. تقریبا همه رؤسای‌جمهور جمهوری‌خواه از زمان رونالد ریگان و حتی بسیاری از دموکرات‌ها، خود را در حلقه‌ای بیرون از واشنگتن معرفی کرده‌اند. جورج بوش پسر که خود نمونه کامل یک خودی بود، حتی توانست در انتخابات ۲۰۰۰ همین نقش را بازی کند. با همه اینها وقتی پای عمل به میان می‌آمد، این سیاست‌مداران مشق‌های خود را از روی دست همان قواعدی می‌نوشتند که پیشینیان‌شان به آن اعتقاد داشتند. دونالد ترامپ تصور می‌کرد که آماده است یک انقلاب راه بیندازد. او در دور نخست ریاست‌جمهوری خود تصور می‌کرد این انقلاب را می‌تواند با کهنه‌کاران جمهوری‌خواه راه بیندازد. او در دور دوم، پس از یک شکست به این نتیجه رسید که باید از گروه نخبگان پیشین فاصله گرفت و به سمت چهره‌های دیگری رفت که شهرت و شهامت خود را نه از دانشگاه و پایگاه خانوادگی و پیشینه سیاسی، بلکه از شبکه‌های اجتماعی می‌گیرند. طرفداران دونالد ترامپ لزوما آن دسته از افرادی نیستند که برای مصاحبه‌های پرشور او کف می‌زنند؛ گروه دیگری از این طرفداران، تنها به این دلیل ردای طرفداری را به تن می‌کنند که از نخبگان پیشین نفرت دارند. دونالد ترامپ بر روی این نفرت سوار شده است. کارکرد سیاسی ترامپ و اطرافیانش همین است؛ آنها روی شکاف‌های سیاسی حساب کرده، آنها را تشخیص می‌دهند و با تولید گفتمان نفرت، رأی می‌آورند. هر چقدر نخبگان سیاسی تلاش می‌کنند تا به جایگاه قبلی برگردند، راه به جایی نبرده و بالعکس از محبوبیت خود می‌کاهند.

دست‌های پنهان و وحشت ترامپ

اگرچه ادعای وجود یک نخبه انتصابی و غیرپاسخ‌گو که منافع عمومی مردم را در ایالات متحده تضعیف می‌کند، بی‌اساس به نظر می‌رسد، اما این باور در دولت ترامپ غالب است. او در این زمینه به رونالد ریگان و ایده‌اش درباره دولتی پنهان اعتقاد دارد. ریگان کسی است که در مراسم تحلیف خود در سال ۱۹۸۵ گفته بود «دولت راه‌حل مشکل ما نیست؛ خودِ مشکل است»؛ سخنرانی‌ای که ستیز با گذشته و نخبگان را در خود پنهان دارد. ترامپ و اطرافیانش معتقدند دموکرات‌های استخوان‌داری همچون جو بایدن، هیلاری کلینتون و حتی کامالا هریس لایق محاکمه‌اند. به اعتقاد آنها این گروه منافع آمریکایی‌ها را لگدمال کرده و باید به‌سرعت پاکسازی شوند.

اهمیت وفاداری

دولت دوم دونالد ترامپ پر از وفادارانی است که سخنان او را قطع نمی‌کنند، حتی وقتی توهین می‌شنوند لبخند می‌زنند و مانند گروه سرود مدرسه، پشت سر ترامپ قرار می‌گیرند. در حقیقت دولت ایالات متحده اکنون بر اساس امر وفاداری بازسازی شده است. این اتفاق برای شخص ترامپ خبری خوش است. او به سادگی مخالفان را برکنار کرده و علیه آنها جوک می‌سازد. با همه اینها، چنین رویدادی به دموکراسی ضرباتی خردکننده خواهد زد. موضوع دیگر فقط کوچک‌کردن دولت آمریکا نیست. این مسئله تنها در ماه‌های اول ریاست‌جمهوری او طرفدارانی داشت. امروز، دولتمردان ترامپ بلندپروازتر از گذشته‌اند. آنها راه ریگان را دنبال نخواهند کرد و به دنبال وضعیتی هستند که در طولانی‌مدت نخبگان سنتی و قدیمی و پایبند به اصول لیبرالیسم را با نخبگان پوپولیست جایگزین کنند. برای مفسران، ترامپ همان راهی را می‌رود که کالیگولا یا سزار می‌رفته‌اند. او مسیر خود را می‌سازد، نخبگان و دانشمندان را تحقیر کرده و با زرق و برق و حرف‌های عجیب، طرفدارانش را مجاب می‌کند که چیز شگفت‌انگیزی در چنته دارد.

گزارش

رونمایی ترکیه از موشک «بیلدیریم‌خان»

ترکیه برای نخستین بار موشک بالستیک قاره‌پیمای «بیلدیریم‌خان» را به‌طور عمومی در نمایشگاه دفاعی «ساحا ۲۰۲۶» در استانبول به نمایش گذاشت. ترکیه در جریان نمایشگاه بین‌المللی صنایع دفاعی «ساحا ۲۰۲۶» که از پنجم می به مدت پنج روز در استانبول برگزار می‌شود، از این موشک بالستیک قاره‌پیمای تازه خود رونمایی کرد. این سامانه موشکی با بردی در حدود شش هزار کیلومتر، یکی از پیشرفته‌ترین پروژه‌های موشکی ترکیه توصیف می‌شود. مرکز تحقیق و توسعه وزارت دفاع ترکیه اعلام کرد این موشک توان دستیابی به سرعتی معادل ۲۵ ماخ را دارد. موشک بیلدیریم‌خان از تتروکسید نیتروژن مایع به‌عنوان سوخت استفاده می‌کند و به چهار موتور پیشران راکتی مجهز است.

این سامانه در جریان نمایشگاه بین‌المللی دفاع و هوافضای «ساحا ۲۰۲۶» در استانبول معرفی شد؛ جایی که شرکت‌های دفاعی ترکیه و نهادهای دولتی در حال نمایش سامانه‌ها و فناوری‌های تازه توسعه‌یافته خود هستند. این رونمایی در حالی انجام می‌شود که ترکیه به توسعه توانمندی‌های صنایع دفاعی خود، ازجمله در حوزه سامانه‌های بدون سرنشین، فناوری‌های موشکی، پدافند هوایی، هوانوردی و پلتفرم‌های مرتبط با فضا ادامه می‌دهد.

این نمایشگاه دوسالانه با هدف افزایش ارزش قراردادهای صادراتی از ۶.۲ میلیارد دلار که در نمایشگاه «ساحا ۲۰۲۴» به دست آمد، به حداقل هشت میلیارد دلار در نمایشگاه امسال برگزار می‌شود.

کنسرسیوم صنایع دفاعی «ساحا استانبول»، نمایشگاه «ساحا ۲۰۲۶» امسال را در زمینی به مساحت ۴۰۰ هزار مترمربع برگزار کرده و پیش‌بینی می‌شود که بیش از ۱۲۰ کشور، هزارو ۷۰۰ شرکت ازجمله ۲۶۳ شرکت خارجی، بیش از ۲۰ هزار بازدیدکننده و ۳۰ هزار متخصص در بخش‌های صنایع دفاعی، هوانوردی و هوافضا در آن حضور یابند.

شرکت روکتسان در بیانیه‌ای اعلام کرد تحویل نخستین نسخه‌های این موشک هم‌اکنون آغاز شده است؛ به این معنا که این برنامه از مرحله توسعه عبور کرده و وارد استقرار عملیاتی اولیه شده است. موشک‌هایی با سرعت پنج ماخ یا بیشتر، زمان واکنش سامانه‌های پدافند هوایی را به‌شدت محدود می‌کنند؛ به‌گونه‌ای که بسیاری از سامانه‌های رهگیری موجود فرصت کافی برای شناسایی، رهگیری و انهدام هدف پیش از اصابت را در اختیار ندارند.

این نمایشگاه برای اولین بار به معرفی محصولات پیشرفته خواهد پرداخت و قابلیت‌های خودروهای خودران مجهز به یکی از فناوری‌های توسعه‌یافته در ترکیه در زمینه اکتشافات سیاره‌ها را به نمایش خواهد گذاشت.

جدول ۵۳۱۲ طراح: بیژن کورانی

افقی:

۱- سوره نودویکم قرآن- آونگ- سخنور
۲- کم‌جمعیت‌ترین ایالت آمریکا- دهم ماه محرم
۳- شمشیرزن- مکعب جورچین- روحانی زرتشتی
۴- مجموعه‌جزایری در شمال اقیانوس اطلس- بیان‌کردن- دوستی ۵- تخمک- زدوخورد- پهلوان اسطوره‌ای یونان ۶- میوه صدانه یاقوت- نوعی میمون- پیام‌آور قیام کربلا ۷- زربافت- مقابل فرعی- پذیرفته‌شده ۸- خدای درویش- پسر گودرز که در جنگ یازده‌رخ کشته شد- فاسد- مخترع تلفن ۹- دالانه- هدف، نشانه- حیوان معروف فلسطین ۱۰- علامت تأیید پای نامه- ریاضی‌دان هم‌روزگار خواجه نصیرطوسی- شاهکاری در هنر نمایش‌نامه‌نویسی جهان ۱۱- گلوله خمیری- طبقه‌ای از ساختمان- واضح و آشکار ۱۲- قوم حضرت هود(ع)- چند وکیل- آلبومی با آواز شهرام ناظری ۱۳- گلابی- هنرپیشه طنز- مسافر سرزمین‌عجایب ۱۴- قطعی برای کتاب- از حیوانات خوابالو ۱۵- زاپاس- ترس‌آور- قصد و آهنگ

عمودی:

۱- آبگوشت- نخستین بانوی ایرانی برنده نشان طلا از مسابقات جهانی پارالمپیک ۲- ضمیر جمع- رفت‌وآمد زیاد- جمع مکسر مولود ۳- لوازم مخصوص نوزاد- مخالف هم بودن- بی کم و کاست ۴- از سازهای زهی در ارکستر سمفونیک- شیوه و روش- محله ۵- داروی خمیری- رهن‌دهنده- کهن‌ترین حماسه‌سرای یونانی ۶- صندوق بین‌المللی توسعه کشاورزی- نیکوکار- گدایی ۷- دوتا نون- دانشمند- غیروحشی ۸- تغییر و تحول- کنایه از فقیر و بی‌چیز ۹- درگذشت- ساز ناصر فرهنگ‌فر- کاروان ۱۰- عروسک- رقیبان- مخفف فرماندهی انتظامی جمهوری اسلامی ایران ۱۱- چهره‌نما- گیشه بلیت‌فروشی- از محلات شمال تهران ۱۲- سرشک- برجستگی داخل سوراخ مهره- گناه ۱۳- نت اول- مدافع موکل- از زیارت‌نامه‌های امام زمان(عج) ۱۴- حروف ادغام در زبان عربی- افترا- گمراهی ۱۵- نمایش‌نامه‌ای از آنتوان چخوف روسی- پایان

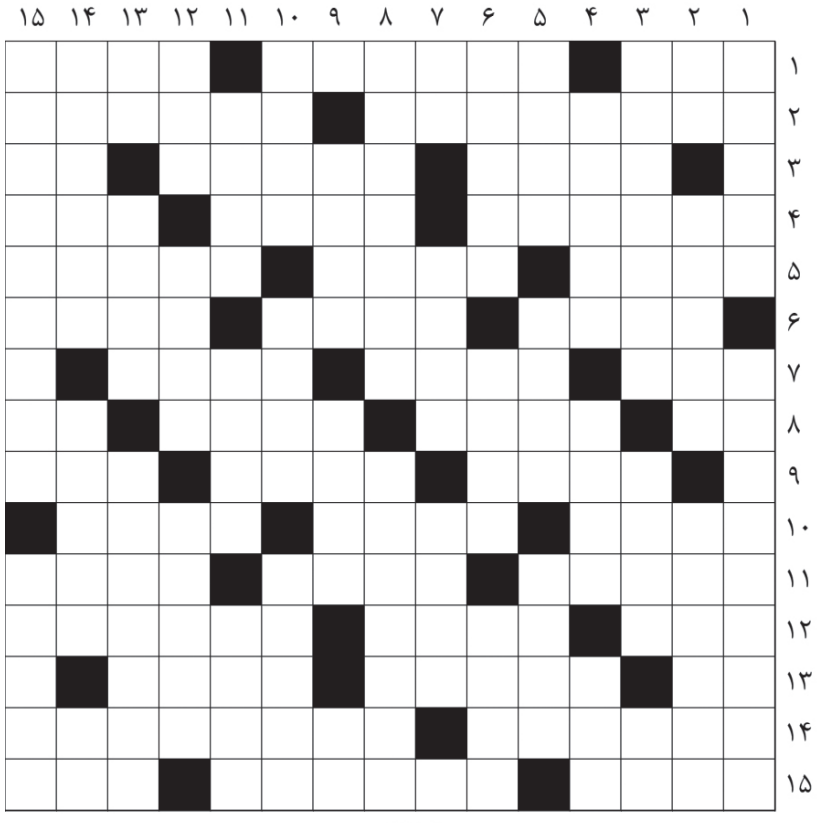

حل سودوکو ۴۳۰۷

۴	۱	۲	۹	۸	۵	۷	۳	۶
۳	۷	۵	۲	۶	۱	۴	۹	۸
۸	۶	۹	۷	۳	۴	۲	۱	۵
۶	۲	۴	۳	۷	۸	۹	۵	۱
۵	۹	۷	۱	۴	۶	۳	۸	۲
۱	۳	۸	۵	۹	۲	۶	۷	۴
۲	۸	۳	۴	۱	۹	۵	۶	۷
۹	۵	۶	۸	۲	۷	۱	۴	۳
۷	۴	۱	۶	۵	۳	۸	۲	۹

۲	۳	۶	۷	۴	۸	۵	۱	۹
۱	۵	۷	۳	۲	۹	۸	۶	۴
۹	۴	۸	۵	۱	۶	۷	۳	۲
۴	۲	۱	۸	۶	۵	۳	۹	۷
۶	۹	۵	۴	۷	۳	۱	۲	۸
۷	۸	۳	۱	۹	۲	۴	۵	۶
۵	۷	۲	۶	۳	۴	۹	۸	۱
۸	۶	۴	۹	۵	۱	۲	۷	۳
۳	۱	۹	۲	۸	۷	۶	۴	۵

حل جدول ۵۳۱۱

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۱	ا	پ	د	ی	ت	■	م	ت	ع	ل	ق	■	ک	پ	ل
۲	ل	ت	■	ر	ی	ت	م	■	ز	ا	ی	ر	س	ر	ا
۳	ک	ا	س	ه	ه	ر	ا	ش	ب	و	د	ن	■	ه	س
۴	ن	س	ی	■	و	ح	ش	ی	■	ک	ا	س	ن	ی	■
۵	■	ی	ا	س	■	م	ا	ن	ی	■	ر	ا	ی	ز	ن
۶	ه	م	و	ا	ر	■	ت	ت	م	ه	■	ژ	ا	ک	ت
۷	ر	■	ش	ر	و	ع	■	و	ا	س	ع	■	ز	ا	ر
۸	و	ه	■	ق	ن	ا	س	■	م	ت	ی	ل	■	ر	د
۹	ی	م	ن	■	ق	ر	ی	ش	■	■	ا	و	ن	■	ا
۱۰	ی	س	ا	ر	■	ف	ر	و	د	■	ر	ن	ی	و	م
۱۱	ن	ا	س	و	ت	■	چ	ر	و	ک	■	ک	م	ا	■
۱۲	ی	ک	ب	ن	د	■	ب	ا	و	ر	■	ر	و	ا	
۱۳	ط	ه	■	ا	ب	ن	ب	ا	ت	ل	ی	م	و	ی	ی
۱۴	ب	ه	م	ن	ی	ا	ر	■	ش	ر	ک	ا	■	د	ل
۱۵	■	ا	ر	■	ه	ن	د	س	ه	■	ا	ک	ر	ا	ه

سودوکو سخت ۴۳۰۸

			۹		۳			۱
	۲							۸
		۸	۵	۶			۷	
			۴		۶	۸		
	۵						۹	
		۷	۳		۸			
	۴			۱	۹	۲		
۹							۱	
۷			۶		۴			

زمان پیشنهادی: ۴۰ دقیقه

قانون‌های حل جدول سودوکو

۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.
۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

سودوکو ساده ۴۳۰۸

۸			۷	۴			۶	۳
		۳		۶			۲	۴
		۶			۲			
				۲				۸
	۷		۸	۵	۱		۹	
۲				۹				
			۲			۸		
۴	۶			۸		۹		
۵	۸			۱	۹			۲

زمان پیشنهادی: ۲۰ دقیقه

سودوکو

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.